

מרכז אסיה – שאריות חומר

אוזבקי כי ימות

יולי חודש חם, הטמפרטורה שירדה בחורף למינוס 20 מעפילה עכשיו עד ל-45-50 מעלות. ילד אוזבקי שביקש לקרר את עצמו, נכנס לאגם מלאכותי בטשקנט וטבע למוות. כל השכונה האוזבקית התאבלה על מותו של הילד בקול דממה דקה.

משעות הבוקר הגיעו המונים, קרובים ורחוקים, לא דיברו ולא ניחמו. רק ישבו בצל בתנוחת כריעה. קטנים ודוממים בתוך עצב עמוק. עד מהרה הוקמה סוכת אבלים עשויה פרוכות צבעוניות בסגנון הסוזני. בסוכה הוצבו שולחנות ארוכים וספסלים שעליהם ישבו בדממה – גברים לחוד ונשים לחוד – ושתו תה ירוק מתוך קומקומי חרסינה.

אחר הצהריים הוצג הנפטר כשהוא לבוש במחלצות חג ופניו גלויים. הכול עברו על פני הארון: מבוגרים וילדים בני גילו של הנפטר. לאחר מכן נשאו בדממה את הארון גברים לבושים גלימה (ג'ומה) ולראשיהם כיפות קונוס שחורות. הנשים עמדו בפיתן אל מול שיירת המתאבלים הגברים ההולכת ומתרחקת. לילה עצוב ירד על השכונה.

כל הלילה התבשלו בקלחת ברזל ענקית ערימות אורז מתובלות באלית כבשניים, נתחי בשר טלאים וגרגרי חומס, שדבק בהם ריח שרף העצים הבוערים מתחת לקלחת. עם דמדומי שחר – בין שלוש לחמש – באו מאות לנחם ולפרוט את הכאב לפלוב של שחרית, שאותו אכלו באצבעות ידם. אמרו תתפילה ונחמה והלכו לעבודת יומם.

שלושה ימים התאבלו. המונים באו. שתו תה ירוק ובצעו לחם לאחר שבירכו וקלטו את ברכת הלחם אל מול פניהם. ביום הרביעי כשעוד ערפילי בוקר של אשמורת אחרונה רבצו על העיר האבלה הגיעו

ההמונים לפלוב אחרון של תנחומים. ברכו, אכלו והלכו. כשהאיר הבוקר, הסוכה פורקה. הרחבה נוקתה במטאטאי זרדים והשכונה חזרה לשגרה כשנפקד מקומו של ילד אחד.

מנסים לחתן אותי

1. אורח כבוד
2. עלייה לתורה
3. בתום התפילה בודקים את העניבה והחליפה ושואלים על עלות של כל פריט בדולארים.
4. מתעניינים במצבי המשפחתי ואומרים "טוב אשתך לא נמצאת כאן וגבר בלא אישה הוא פלגא דגופא", חצי בן-אדם. למחרת היום ביקור של משלחת במשרדי. שותים תה ולא פוצים פה.
5. אנו רוצים להציע לך שידוך
6. רעיון מצויין – אצלנו בישראל יש מנהג מוזר. בכל דבר מתייעצים באישה. אם אשתי תיתן את הסכמתה, אני עושה איתכם עסק.
7. הם לא טיפשים. אחד אחד ובאין רואה וללא מילה הם הולכים לדרכם, ואני לא יודע אם לשמוח או להיות עצוב, נותרתי עם אישה אחת ובלי תיק במשטרה בעוון ביגאמיה.

תרבות הכותנה – שירים ופולקלור. נשיא אוזבקיסטן גער בשגריר בגלל הטפטפות

המרקסיסט והחמור של נאסר א דין – מי שראשו הוסר מעליו אינו נותן דעתו לבעיות של נשירת שיער. בית חולים של חברי המפלגה.

פרידה מהשנה שחלפה: שלוש אחה"צ; מחזמר סיפור אהבה הבחור
המשתוקק לשאת את אהובת נפשו (בן 80) הכלה הסרבנית (בת 75).
פטטי. אבל הקולות, הקלילות. יופי.

עץ הרימון – מנגינה בוכאריית.

כל נדרי לאתאיסטים

בית שמשקלו זהב

בית-הכנסת – מסג'ד יהודי: הדלקת נר בתחילת התפילה ומכבים
בתום התפילה.

האם 72 הבתולות בגן עדן – לנצח יישארו בתולות ו/או צעירות?

סיפור חלוקת הארצות – הארמנים והגרזינים.

היועץ היהודי מסין

ארבעת המינים ומפגש עם סבא

באנדיז'ן – הטייסים הרוסיים שברו את הפלומבה וינקו אלכוהול מן
המתקן להפשרת הקרח על חלון הקופיט. התוצאה: נחיתה בשדה
סמוך ומטוס מרוסק.

הבית

הבית המסורתי הוא חד קומתי ומוקף חומה והחלונות מופנים לחצר
כדי שעין זרה לא תראה את האישה. החצר היא לרוב רחבת ידיים
והיא מעין משק חקלאי קטן שבו בקר, צאן ועופות ועצי פרי. במרכז
החצר בצל הגפנים יש מיטת עץ ענקית ועליה מזרנים קטנים ושולחן
נמוך. המשפחה יושבת בישיבה מזרחית על המזרנים לשם מוגש
האוכל ושם מספר אבי המשפחה את סיפוריו בעלי הנמשל המוסרי
ומוזג לספלים של המסובים תה ירוק. חשוב לציין שהגברים הם
המכינים בקאזאן – סיר הברזל – את הפלוב המפורסם. הם גם

מגשים לאורחים את התה הירוק ואת המזון מבלי שהאורח יראה את קצה שמלתה של האישה.

הבית מחולק לשני חלקים

המיועד לנשים. כשמגיע גבר זר אסור להן לעזוב את האישקארי. בכניסה לבית חולצים נעליים כדי להשאיר בחוץ את זוהמת הרחוב. ריצפת הבית עשויה לרוב פרקט והשטיחים נתלים על הקירות ולא נפרשים על הריצפה. הבית הרוסי במרכז אסיה דומה כמעט בכול לבית האוזבקי בהבדל אחד קטן ומשמעותי – הפסנתר, שעליו פורטים בשתי ידיים ובארבע מוסיקה קלאסית אך גם טאנגו רומנטי ממיס לבבות.

לפני המהפיכה אישה לא יכלה לצאת מהבית ללא רעלה שכיסתה אותה מכף רגל ועד ראש. אישה שהסירה את צעיפה בפני זרים דינה מיתה. לאחר המהפיכה הגברים והנשים לבשו לבוש אירופי לפי דרישת הסובייטים. כיום יש חזרה ללבוש המסורתי – הגברים בכובעי לבד שחורים והנשים בשמלות משי וסטין ססגוניות.

הנישואים

מאז המהפיכה בוטלו כל הנישואים הדתיים ובמקומם נעשו נישואים אזרחיים במשרדי הזגס במעמד הקומיסר או הקומיסרית. הטקס נפתח במארש החתונה למנדלסון שהושמע מתקליט חורק. כיום יש חזרה לחתונות לפי המסורת המוסלמית, אך ביום החתונה על הזוג להתייצב קודם בפני רשם החתונות העירוני החתן בחליפה אירופית והכלה בשמלה לבנה ולאחר מכן עורכים במסגד או בבית חתונה מוסלמית כדת וכדין בלבוש ססגוני מסורתי על-ידי ההימאם.

בערים חיווה ושאהרי סאבז אפשר למצוא בכיכרות העיר בשבת ובראשון עשרות תהלוכות מלוות בקרובי המשפחה, תופים, חצוצרות ותרועות הקרנה.

מסיבת הנישואים היא אירוע שמח מאוד, אולי היום היחיד השמח בחייה של האישה. בחלק מן המקומות יש הפרדה בין גברים לנשים. יש גם הפרדה בין גברים ששותים וודקה לאלה שמתנזרים מאלכוהול מטעמים דתיים. מסיבת החתונה מלווה בכלי נגינה מסורתיים ובעיקר הקרנה - קרן ארוכה המשמיעה תרועות עמומות בדציבלים של

מועדון לילה מצוי המסוגלות למוטט מחדש את חומות יריחו. כל השכונה נערכת לחתונה מתחת לגפנים. שולחנות ארוכים מסודרים ולצידם ספסלים והאוכל והשתייה מובאים על ידי השכנים בצד המתנות.

גיל הנישואין הוא צעיר במיוחד. 16 לבנות ו18 לבנים. הזוג מלווה לביתו בתהלוכה המונית עם תופים וחצוצרות והקרנה משמיע תרועה מזמן לזמן. בערים חיווה ושאהרי סאבו אפשר למצוא בכיכרות העיר בשבת ובראשון עשרות תהלוכות מוסיקליות של כלות וחתנים ומשפחותיהם.

כבר בבוקר מוקדם מתחיל הזוג את המסע שלו הכולל הנחת פרחים באתרים מפורסמים – האנדרטה לרעידת האדמה, אנדרטת החיילים שלא נודע מקום קבורתם במלחמת העולם השנייה והאנדרטה המפוארת של המשורר אלישר נבואי שחי לפני כ560 שנה. המשורר שנולד ומת בעיר הראת שבאפגאניסטאן אומץ על ידי האוזבקים וכיום אין תלמיד שאינו מכיר בעל פה שירים מיצירתו. הזוג מתייחד בחדרו, אבל מקיים יחסי מין רק בלילה השני. מאחורי הדלת ניצבות שלוש נשים ממשפחת הכלה ושלוש נשים ממשפחת החתן. כשהן שומעות את זעקות הכלה שאיבדה את בתוליה הן פורצות פנימה ובודקות את דם הבתולים. כלה שנמצאה בתולה היא חרפה להוריה ולמשפחתה והיא מוחזרת בבושת פנים לבית הוריה. לא אחת היא משלמת בחייה בשל פגיעה בכבוד המשפחה.

העמים

אלו עמים מכניסי אורחים ובעלי נימוסים ואת המעט שלהם יחלקו עם אורחיהם. יש להם רמות לשוניות שונות. אתה פונה בלשון נימוסית במיוחד למי שמבוגר ממך אפילו ביום אחד. אינך מדבר בקול רם בנוכחות מבוגרים ממך ואתה מקדים שלום למבוגר ממך. הם מסירים מכשול בדרכם של עוברים ושבים ומציעים להם מים צוננים כחום היום כבוד מיוחד חולקים לזקן, שבמונחים שלנו הוא צעיר, כי תוחלת החיים שם לגבר אינה עולה על 60. מי שמפר את כללי הנימוס נחשב ל'אודובסיז' – חסר נימוס.

המדינות הללו נמצאות בלב ליבן של מדבריות – המדבר האדום והמדבר השחור. הערים הן בעצם נאות מדבר ענקיות משופעות במים – כך העיר חיווה, כך בוכרה, כך סמרקנד וכך טשקנט הן נאות מדבר בלב המדבר האדום והמדבר השחור. שני נהרות אדירים מזרימים לאזור מים – האמו דריה והסיר דריה ולצידן הזרפשאן. כשמדברים על מעבר לנהר הכוונה מעבר לאמו דריה.

המאפיין של הערים הללו הוא המינרטים המתנשאים לגובה רב. הן לא רק שימשו לקריאת המאמינים לתפילה, אלא שמשו לתצפיות לזיהוי אויב המתקרב; לזיהוי שיירות מסחר כדי למשוך אותן אל בין החומות; וגם כמגדלור מואר בלילה. המילה מינרט מקורה בנאר – אש או אור - כך כיוונו את דרכן של השיירות בלב המדבר.

עד למהפכה הקומוניסטית הן היו מדינות שפעלו לפי חוקי האיסלאם החמורים ביותר. האזרחים קיימו חמש תפילות ביום במאות רבות של מסגדים והנוער התחנך במדרסות, שהכשירו מואזינים, אימאמים ומולות. האמירים והחאנים ששלטו באזור דרשו מהאוכלוסייה לחיות לפי האיסלאם. על עבירות ניאוף הומתו גברים ונשים באכזריות רבה, כשתופי הדוד קוראים להמונים להתייצב בכיכר העיר ולחזות בעריפת ראשים ובמקרה הטוב בכריתת איברים. המלכים עצמם חיו חיים מופקרים של ניאוף עם פילגשים שהוחלפו לעתים מזומנות ועם נערים.

הקומוניסטים סילקו את השליטים המסורתיים ואת כוהני הדת של כל הדתות ושלחו אותם לעולם שכולו טוב. הם הרסו או הסבו את המסגדים למחסנים ולממגורות ובמקרה הטוב למוזיאונים. האיסלם הפך מדת אוניברסלית לדת משפחתית, שבה קיימו כמה מן המצוות בתוך המשפחה.

מפקד חטיבת הטנקים איש של כבוד

יאשה קימייגרוב מביא לנו לחם בזמן מלחמה

הבית

חליצת נעליים כדי להרחיק את זוהמת הרחוב

ריצפת עץ - פרקט. השטיחים והסוּזני תלויים

מזון –

1. בתרבות העברית – לחם ומלחמה – גזורים משורש אחד. עם רודף שלום יעדיף את הלחם על פני המלחמה. ברוב המקרים לחם הוא גם סמל למלחמת הקיום. תן לאוזבקי או לאחד מעממי מרכז אסיה – כיכר לחם ואשכול ענבים או מלון והוא יהיה שמח בחלקו. אם המשפחה קמה באשמורת האחרונה, לשה בצק ונותנת לו לטפוח עד שחרית. בשחרית שוטחים את הבצק לפיתות, עם צרור של נוצות מנקבת את הלחם, מפזרת עליו קצח, רודה את הלחם בתנור החימר והמשפחה מתעוררת אל ריחות מדהימים של לחם אפוי. הלחם באזור נאפה בתנור חימר – הוא נקרא בשמו הרוסי 'לאפיושקה' – לחם דק במרכזו ומסביבו מתנשאת גבעת בצק אפויה היטב, שיש בה את טעמם של העצים. גירסה אחרת היא הלחם הדק הנימוח בפה. הוא ידוע בשם 'טונוק' או 'נון טאקי'.

2. ברכת הלחם – ההבדל בין יהודים ללא יהודים. המוסלמים נושאים כפות ידיים ואומרים את הפתחה הראשונה. אצל היהודים הבוכארים – נוהגים כמנהג המוסלמים, אולם אומרים: ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום. במקום ברכת 'המוציא'. לאחר מכן מושכים בכפות הידיים את הברכה אל הפנים כדי לשאוב את ברכתו של המברך. המברך מנשק את כף ידו לאחר שנגעה בלחם ובמלח ורק אז הוא מחלק את הלחם למסובים.

3. בכפר נידח בין בוכארה לסמרקנד עברתי פעם עם קבוצה. ליד המעיין נעצרנו כדי להרוות את נפשנו במים זכים. לפתע הגיע למקום זקן טאג'יקי ולצידו נכדתו היפהפיה. הוא הבחין שאנו אנשים זרים ועל כן

הוא שלף מתוך הלפיושקות שנשא בידיו לפיושקה חמה שזה עתה יצאה מתנור החימר והגיש לנו כיכר לחם ובירך אותנו בדרך צלחה 'רוה-י ספיד' ו'ביסם אללה אל רחמאן אל רחים'. נטלתי מידו את כיכר הלחם והשבתי לו ברכה בתאג'יקית. מה שניסה הזקן זה לקדם אותנו בלחם, שמבחינתו הוא סמל לשלום בין זרים למקומיים.

4. הכנסת אורחים הוא יסוד מוצק בתרבות העמים הנוודים שהתעיירו. לילה אחד נתקעתי עם עוד כמה אורחים במדרסה בחווה, בלי מזון ובלי מים. הסתובבתי בין בתי השכונה הסמוכה ושאלתי זוג שישב בפתח ביתו ליהנות ממשבי רוח של בין ערביים, היכן אפשר לקנות לחם ומים. הם אמרו: 'אתם האורחים שלנו'. אחזו בידיו והכניסו אותנו לביתם. תוך 10 דקות פתחו שולחן נמוך, קיפלנו את הרגליים על הכרים והשטיחים וערכו לנו סעודת מלכים אלף. הם נעלבו כשהצענו להם תמורה.

5. טשקנט עיר הלחם. מלודראמה ספרותית שהועלתה גם בתיאטרון ובסרט – סיפורו של נער שאימו גוועת מרעב בימי המלחמה. הוא נוסע לטשקנט כדי להביא לה משם לחם. במסלול מפותל של תלאות הוא מצליח להגיע לטשקנט. הוא חוזר הביתה לרוסיה עם הלחם ומוצא את אימו ... מתה.

6. סל הלחם של מרכז אסיה. שתי טראגדיות קרו ללחם של מרכז אסיה. במאה ה-13 הרסו המונגולים את רוב תעלות ההשקיה. החל מאמצע המאה ה-19 הסבו הרוסים את שדות החיטה לשדות כותנה. זהו האסון הכלכלי והאקולוגי הנוראי של האזור ובעקיפין של כל אסיה.

7. לעולם אין להניח לחם הפוך

8. הלחם – סגולה נגד עין רעה. מניחים מתחת לכר של תינוק בעגלה או בעריסה

9. האוזבקי יישבע בלחם.

10. מקבלים אורח רם חשיבות בלחם ומלח

11. בהיכנסך לדירה חדשה עליך לבצוע כיכר לחם לתבל במלח ולהניח אותו בארבע פינות החדר.

12. בשעת החתונה יהודית ולא יהודית מניחים על שולחנו של הזוג שני כיכרות לחם שקושטו בסוכריות זעירות. הקאדי מקדש את הזוג מול כיכרות לחם שמגיש לו הזוג לברכה. כיצד מרקדין כיצד מרקדין לפני הכלה מניפים כיכרות לחם לכאן ולכן והזוג צועד לחופתו כשלחם מונח כצעיף על כתפיהם של החתן והכלה כצעיף.

תה

התה השחור או התה הירוק הם אותו צמח, בהבדל אחד, שהירוק הוא בצורתו הטבעית והשחור עובר תהליך של תסיסה וקלייה. התה גדל למרגלות ההרים הגבוהים.

מסורת שתיית התה – אין שתייה קרה. שותים תה ירוק מריר במהלך הסעודה. תה מגישים בכל מיפגש רעים. אין ממתיקים בסוכר, כמנהג הפרסים השמים מתחת ללשון קוביית סוכר או סוכר קנדי.

שתיית התה מלווה טקס – תה מגישים רק גברים. נשים מבשלות, חוץ מפלוב. גברים מגישים

1. שפכת תה על האדמה להרחיק רוחות.
2. מעוררים את הארומה – 3 פעמים
3. הגבר מגיש שליש כוס עד ששמים יד על הלב. למי שממלאים – שישתה ויתחפף.

- הסעודה – יש את כל הזמן שבעולם
1. הכנסת אורחים – לילה בחיווה. פתיחת שולחן.

2. הטוסט כמספר הנוכחים (גברים שותים וודקה) נשים יושבות בנפרד. שותות משקאות קלים כמו קוניאק ארמני בריכוז של 40% אלכוהול או שמפניה רוסית.
3. הפסקה בסעודה. טיול בין עצי הדובדבן. הכנת הפלוב – שוחטים טלה במקום, קזאן ברזל על עצים, אורז, אליית כבשים, בשר, גזר צהוב, גרגרי חומוס, זירה

בהיות האזור חם מאוד בין יוני לאמצע אוגוסט. ההמונים מתכנסים בצל עצים עבותים ליד בריכה המזניקה את מימיה לגובה רב ובכך יוצרת מזגן טבעי, המורד את הטמפרטורה באופן משמעותי לרווחת הסועדים.

ישיבה – לזכר האבות.

דת משפחתית. גם באיסלאם. ציינו את חגי האיסלאם כחגים לאומיים אוזבקים. היהודים לא רק שקיבלו את אבות המשפחה בחייהם אלא גם לאחר מותם. נינים ונכדים ערכו אזכרות – ישיבה – שבה שרו פרקי זוהר בעל-פה מבלי להבין את תוכן הדברים. הרימו כוסיות לנשמת הנפטר. סעודה – לפיושקה, דגים מטוגנים במי שום, חצילים קלויים בשום כתוש, פלוב, סלט ירוק, תה ירוק. אין לילה שאין בו 'ישיבה'. אפשר לחיות טוב רק מהישיבות.

ארוחה לתושבי שכונה שלימה.

מסורת נוודית. כל משפחה תורמת מאכל ומשקה. נגנים מנגנים ובדחנים משעשעים. סתם כדי לאחד את השורות.

סומאלאק בנוב רוז –

מסורת נוודים

חטפו את בנות הזוג כמו בחג האהבה

יממה של הכנת הסומלק – חיטה תפוחה ביורה רותחת עם אגוזים. יממה של בחישה כסגולה למילוי משאלות הלב. האירוע מלווה בצלילי דויירה, הנני, מחולות ושירה. כיבוד מכולם לכולם. הרמת כוסיות וודקה. פלוב. תה ירוק. המוצר הסופי זפת סמיכה בעלת סגולות ריפוי מיוחדות במחלות כבד.

ואם כבר מדברים בסגולות, בואו נבחן

סגולות והגנה מפני כשפים

שאה-י זינדה – מי שביקר שלוש פעמים כאילו ביקר פעם אחת בחג' במכה

המדרגות של שאה-י זינדה – אישור לבגידה או לנאמנות.

עץ המשאלות ליד קבר דניאל. היד של הנביא דניאל.

תימור לנג - פורענות פרצה בכל פעם שנגעו בקברו

הלוחמים שתו מיץ רימונים בצאתם לקרב ואת דם אויביהם לאחר שהאויב הובס

צ'שמה איוב – מי סגולה

עצים בולטים במבנה – סגולה נגד עין רעה

הכלה – כובע מוזהב ו-40 צמות בצירוף שושבינות

כיבוד מי שמבוגר ממך ביום. שפה שונה. סיוע לזקן. טיפול בזקן בבית.

חגיגת מכשפות:

עשן קטורת למכירה על ידי צועניות

רועה צאן בהימלאיה וחוטב עצים בקווקז 92 שנים תשעה באב – מטאטא, דלי וזר פרחים.

כישפו אותך –

1. מריחת חמאת כבשים כסגולה לסילוק כישוף

2. 15 סיכות על נפת קמח, להרתיח ולומר – מי שכישר אותך הלוואי והכישוף יפגע בו.
3. בשבתך עם שרים שב תמיד לימינם
4. לעולם אל תדרוך על כף רגלו של חברך. זהו פתח למריבה. החתן דורך על רגל כלתו בליל החופה.
5. קיללת מישוהו שיתעוור והמסכן התעטש, אם לא ימשוך מיד את תנוך האוזן יתעוור באמת.
6. ראית הלוויה – עליך לירוק שלוש פעמים אל החזה שלך. אישה – על שדיה.
7. אל תשלם חוב בלילה אלא בבוקר, מחשש שתשלוט בך קללה ותפסיד ממון.
8. הרואה חתול שחור יחמוק ממנו, או לפחות שיצטלב. הבעייה כיום היא בעייתו של החתול.
9. אם ילדך גונב מבטים, הנח בתוך עגלת הילדים כיכר לחם והילד לא יפגע.

מנהגים

המטה של אליהו – ליד הכיסא של אליהו.

ברית מילה עושים בבוקר מוקדם, כדי לקיים 'וישכם אברהם בבוקר'.

המוהל שמל עם תער חלוד ומגן עשוי קרטון שעף לכל רוח. הילד בן למעלה משנה. "ילד בן שמונה ימים לא מחזיק מעמד ויכול למות".

ברית המילה של בנו של מפקד הפלאנגות. ילד בן 3-4 מסתובב עם 'בולבול' חבוש. נוהג כגבר ובולע את כאבו. הפרדה בן פונדמנטליסטים שאינם שותים אלכוהול, שותי אלכוהול.

אורח הכבוד אינו מעניק מתנה כדי לא לפגוע בחתני השמחה.

נאום בטאג'יקית.

מנהגי חתונה:

ארקאג אוש – עם אור ראשון. נושאים ידיהם לתפילה. שוחטים כבש ומכינים כמות עצומה של פלוב עם אליית כבשים, פיסות בשר, אורז צהוב, גרגרי חומס וזירה.

מוסלמי אדוק מסלסל דברי ברכה את הפתחה הראשונה של הקוראן להצלחת הזוג הצעיר. בוצע את הלחם מתבל במלח. הקרואים מניפים כפות ידיהם המושטות, כמו מבקשים לקבל את הברכה.

הקומיסרית הביאה אותם בברית הנישואין

יום ארוך מצפה לזוג הצעיר. הוא בן 18. היא בת 16. הוא לבוש בחליפה הגדולה עליו בכמה מספרים משנות ה-60. הכלות לובשות שמלות לבנות. ב-10.00 הם מתייצבים בזאגס – משרד הרישום לנישואין אזרחי. מנהלת הטקס, פקידה אוזבקית, בודקת את המסמכים ומאשרת את שמות בני הזוג. ברקע נשמע תקליט שחוק עם מארש החתונה למנדלסון. הפקידה מחתימה את הזוג על הניירות ומודיעה להם בנוסח הקומוניסטי: חברים יקרים, ברגע זה הפכתם לזוג. אתם תבנו את הרפובליקה האוזבקית באושר ובשמחה. ברגע זה עונדים זה לזה טבעות זהב. "עכשיו", מצווה עליהם מנהלת הטקס, "עכשיו תתנשקו". הם מתנשקים לפי צו הפרוטוקול וכמה מן הקרואים פוצחים בלילות שמחה. החתן הולך לקיוסק הסמוך, קונה שמפניה אוזבקית, מוזג לפיילוצ'קות של תה, וכולם מרימים כוס כאילו שמפניה בברכת 'מזל טוב'.

פרחים למרגלות פסלו של לנין

בתקופת השלטון הקומוניסטי הניחו בני הזוג זר פרחים למרגלות פסלו המונומנטאלי של לנין. מאז הושלך הפסל ובמקומו שמו גלובוס ענק ובו תבליט של מדינה אחת בלבד – אוזבקיסטן. מאז אסון רעידת האדמה שהחריב כליל את טשקנט ביום 26.4.1966 הזוגות מניחים זרי פרחים על המזבח שלמרגלות הפסל המונומנטאלי לזכר המתנדבים ששבו ובנו את העיר.

פרחים למרגלותיו של משורר לאומי
לוואי ואצלנו ידעו לכבד סופרים ומשוררים כפי שעמי האזור מכבדים
את סופריהם ומשורריהם

אלישר נבואי המשורר הלאומי של אוזבקיסטן חי ופעל לפני כ-560
שנה. המוזכר בסיפור שאלישר נבואי נולד בעיר הראת באפגאניסטאן
ומת שם. הוא היה תלמיד ומורה במדרסה של סמרקנד. מאז כל מי
שמכבד את עצמו מצטט משיריו של נבואי באוזבקית. ערים ורחובות
נקראים על שמו של המשורר הלאומי, כפי שהגרוזינים מנציחים את
המשורר הלאומי שלהם שוטה רוסטאוילי בעל 'עוטה עור הנמר',
שמת ונקבר במנזר בעמק המצלבה בירושלים. הזוג מגיע לאנדרטה
של המשורר הלאומי ומניח זר פרחים. מדובר בעשרות רבות של
זוגות ואין ספור של זרי פרחים ססגוניים.

ביקור קרובים

במהלך היום מבקר הזוג אצל קרובי משפחה ובכל מקום פותחים
לכבודם שולחן. אצל יהודי אפגאניסטאן נהגו להציע לזוג כיסאות
לאורך תהלכות החתונה והם כיבדו את מזמיניהם כשישבו לרגע קט
לברכה ומזל.

הצגת הנדוניה בבית הורי הכלה

בבית הכלה מציגים בפני הנשים את הנדוניה של הכלה. מגישים להן
פשטידות בשר ומאפים ממולאים – מנטי, חאנום, נארין, דולמא ומרק
חומס עם בשר. לאירוע הצגת הנדוניה שולח החתן לכלתו כבש אחד,
שק אורז, שק קמח, פירות וירקות ומשקאות מסוגים שונים – הכול
לפי יכולתו. המשפחות נכנסות לחובות כבדים כדי לחתן את הילדים
ברוח המסורת.

הכלה שלנו עמדה בכל התנאים כשהגישה 30 פרטי לבוש, 14
שמלות, מעילים, נעליים, נעלי בית צבעוניות וכמובן תכשיטי כסף
וזהב – עגילים, טבעות, רבידים. הורי הכלה רכשו למען הזוג את
הריהוט הבסיסי. מיום הולדתה ועד יום כלולותיה נאסר על נערה
אוזבקית לענווד טבעת.

חדר הכלולות

מקושט ומוצע לראווה לנשים. גם העניים זוכים לחדר כלולות יפה שפריטיו מושאלים מהשכנים. הקירות מקושטים בבדים רקומים ('סוזאני') ושטיחים טורקמניים. בעת החופה המוסלמית מוכנס החתן לחדר אחד והכלה לחדר שני ובמסדרון – בתווך – ניצב הקאדי – השואל בקול רם לשמותיהם של החתן והכלה וחוזר שלוש פעמים על הקריאה "האם אתם מוכנים להינשא זה לזה?" בני הזוג משיבים כמובן בחיוב ובני הזוג חותמים בשלב זה על הכתובה המוסלמית והם נחשבים לנשואים גם לפי דת האיסלאם.

החגיגה

לפנות ערב מתקיימת החגיגה העיקרית. בני הזוג יוצאים בתהלוכה רגלית למקום החופה כשהם מלווים במתופפים על דווירה ובמנגנים בחלילי עץ (ניי), בשופרות נחושת ארוכים המשמיעים צפירות של הטיטניק קודם טביעתה (קרנה).

חגיגת החתונה נערכת בחצר הציבורית הענקית. מתחת לסככות הגפן מתכנסים מאות אורחים. האוזבקים לובשים בגדים מסורתיים – הגברים בכובעי לבד שחורים עם עלעלי תלתן לבנים וגלימות מדופנות בכותנה בצבע כחול וצעיף ססגוני משמש כאבנט. הנשים לבשו שמלות מבדי משי וסטין ססגוניים. העממים האחרים באים בלבוש אירופי. הנדוניה של הכלה, עם תיגבור של רקמות סוזני, משמשת כתפאורה לאירוע.

כל תושבי השכונה מביאים את הכיבוד לחתונה בנוסף למתנות.

מביאים סאמסה – מאפה ממולא בבשר

דושפירה – בצק ממולא בשר ותפוחי אדמה

נוראן – בשר סוס מקוצץ באלית כבשים

ביזה – מקצפת ביצים

פירוז'נה – עוגה ממולאת בקצפת מתוקה

השולחן כורע תחת עומס הסלטים השונים וגם המשקאות רבים. המארחים מצפים שתשתה עד סוף הערב לא פחות מ-10 כוסיות

וודקה. מוכנים להתפשר על קוניאק. המוזיקה והריקודים סוחפים את האורחים.

בתיקת הבתולים

רק בלילה השלישי מקיימים בני הזוג יחסי מין. מאחורי הדלת מתייצבות שלוש נשים ממשפחתה של הכלה ושלוש נשים ממשפחתו של החתן. כשהן שומעות את זעקות הכלה, שאיבדה את בתוליה, הן פורצות פנימה ובודקות את הסדין.

כלה שנמצאה לא בתולה היא חרפה להוריה ולמשפחתה והיא מוחזרת בבושת פנים לבית הוריה. היו כבר מקרים שהכלה הלא בתולה שילמה בחייה על העלבון הצורב. לא מעט בנות נשלחות בסודיות לכירורג לאיחוי כרום הבתולים.

אצל היהודים, שחששו מפני קשירת החתן במעמד החופה על-ידי הטלת כישוף שמשמעו הורדת הדגל מן התורן, נהגו לקיים בסתר חופה דתית לילה לפני החתונה הפומבית, במעמד של מניין מקורבים. בלילה שלפני החופה הפומבית בא החתן על כלתו. במסיבת החופה הפומבית הרב מפברק ברכות של כאילו. כך מליחים להערים על מבקשי רעתה של המשפחה.

באחת החתונות בעיר קרמינה-נבואי, שאגב נערכה בליל שבת בנוכחות הרב, השוחט והמוהל, התזמורת ניגנה בפול ווליום, הקומיסרית חיתנה את בני הזוג לפי המסורת הקומוניסטית (לילה קודם הם נישאו בהסתר). לפתע נפלה שתיקה. אני כאורח הכבוד הולבשתי בגלימה ססגונית ונתבקשתי לרקוד ריקוד סולו לכבוד החתן והכלה. מה יכולתי לעשות? רקדתי לשמחת החתן והכלה והקרואים. שטרות של כסף מקומי נדחפו לתוך בגדיי מכל עבר. כשהריקוד הסתיים, תרמתי את הכסף לאם הכלה והוספתי לזה גם שטר ממשפחת הירוקים. בשלב זה נתבקשתי לשאת נאום ברכה. כמובן, שניצלתי את ההזדמנות לנאום בפני 300 זוגות אוזניים נאום ציוני ולעודד אותם לעלות לארץ במקום לאמריקה. כאן הגיע רגע השיא – התזמורת השמיעה מוסיקת מתח לעלילה צפויה מראש – הזוג הצעיר קיבל מתנה גדולה ארוזה בנייר מתנה. החבילה נפתחה בדחילו ורחימו

ומה היה בחבילה? בובת תינוק גדולה. הכרוז הודיע – כעת חיה ולזוג החביב בן זכר.

כתובה

כאן המקום לציין, כי בתקופה הקומוניסטית נאלצו היהודים לכתוב את שטר הכתובה על דף של מחברת.

השדים אורבים לכלה

מספר ארבעים מספר שלילי: ארבעים ימי המבול, משה על ההר מתפלל לפני אלוהים ארבעים יום וארבעים לילה; ארבעים שנה במדבר; ותשקוט הארץ ארבעים שנה, כלומר בשנה הארבעים מתחילות הצרות מחדש. עלי באבא וארבעים השודדים; 40 ימי אבל באיסלאם; ארבעים ימים לאחר החתונה הכלה אינה יוצאת לבד מהבית מחשש ששדים ורוחות יתנכלו לה ולא תוכל להרות. בצאתה מתלוות אליה שושבינות המשגיחות על הכלה. בסמרקנד, המסורתית יותר, לובשת הכלה שמלה מוזהבת וכיפה בוכארית שזורה בחוטי זהב, ושערותיה קלועות מאחורי עורפה בארבעים צמות דקיקות לנוי ולסגולה.

ימים אלה הם הימים המאושרים ביחידים בחייה של האישה. עד מהרה היא נכנסת להיריון, מטופלת בילדים רבים, עובדת בתעשייה או בשדה בחום הנורא ובקור העז. מעמדה נחות והבעל והחמות הם אדוני המשפחה. אם הכו אותה השדים ואינה נכנסת להריון, הולכת היא לבית המרחץ, מקום משכנם של השדים, ושופכת בטס בעל ארבעים המפתחות, הטס כולל פסוקים מן המיסטיקה המוסלמית, ארבעים פעם על ראשה ובכך פותחת היא את כל המפתחות.

גירושין

המוסלמי מספיק שיאמר קבל עם לאשתו שלוש פעמים: טאלאק, טאלאק, טאלאק – כדי שיתגרש ויוכל לשאת במקומה אישה אחרת, צעירה ויפה ממנה.

ארבעים יום לאחר החופה הכלה אינה יוצאת בגפה מהבית והיא מלווה בשושבינה וזאת מחשש ששדים ורוחות יתנכלו לה והיא תיעשה עקרה. בסמרקנד המסורתית יותר לובשת הכלה במשך ארבעים יום שמלה מוזהבת וכיפת לבד שזורה בחוטי זהב ובפתילי זהב ושערותיה קלועות מאחורי עורפה בארבעים צמות דקיקות לנוי ולסגולה. אלה הימים המאושרים בחייה של האישה. עד מהרה היא נכנסת להיריון, מטפלת בילדים ובעבודות הבית, עובדת בשדה או בתעשייה והחמות והבעל הם אדוני המשפחה ויורדים לחייה.

הלוויות. אדם כי ימות מניחים את הארון בחצר לפני צאתו למסע האחרון ופניו של הנפטר המולבש במחלצותיו גלויות. קהל רב מגיע. איש אינו מדבר. כל אחד כורע בפינתו והם מסוגלים לשבת בכריעה במשך שעות. אינם מוציאים מילה מהפה ורק שותים תה ירוק עד היציאה לבית הקברות. הנשים אינן הולכות לבית הקברות. הגברים לובשים ג'ומה – גלימה כחולה וחובשים כובעים אסלאמיים שחורים, העשויים לבד ומעליהם ציור תלתן לבן. האבלים חוגרים מטפחת אדומה מקופלת למשולש. במצעד צפוף של גברים חמורי סבר מובילים את הארון לבית הקברות. בחצר הבית מוקמת סוכת אבלים ובמשך הלילה מבשלים בסירים פלוב – אורז מתובל באלית כבשים, נתחי בשר טלאים וגרגירי חומס. עם דמדומי שחר באים מאות לנחם ולפרוט את הכאב לפלוב של שחרית, שאותו אכלו באצבעות הידיים, קינחו בתה ירוק, אמרו תפילה ונחמה ויצאו לעבודת יומם. ביום הרביעי מגיעים פנות בוקר לפלוב אחרון של תנחומים. כשמאיר השחר מפרקים את סוכת האבלים והשכונה חוזרת לשיגרה.

פולקלור

סיפור העקורים

1941-1943 זרמו לאזור מאות אלפי יהודים מרחבי ברית המועצות והמדינות הקומוניסטיות.

מתוך כ-100,000 יהודים שחיו באוזבקיסטן בסוף שנות ה-80 כ-80% היו אשכנזים ו-20% בוכרים.

שיעור ההתבוללות אצל הבוכרים ששמרו מסורת הגיע בשיאו ל-7.7% ואצל האשכנזים הגיע בשיאו כמעט ל-34%. אשכנזים הגיעו כבר במחצית המאה ה-19.

דרך המשי מהו?

1. אינו מונח היסטורי. 1877 ספרו של

REHT GOFEN – CHINA

200 יום 12,000 ק"מ

2. דרכי המשי – נתיבי המסחר. חשוב לזכור כי לא רק הייתה תנועה של שיירות בדרכי המסחר, אלא לאורך הדרך היו קהילות של סוחרים מוסלמים, זורואסטרים, בודהיסטים ויהודים. הרבה מן הקהילות קמו במקום שקמו בגלל הפוטנציאל הכלכלי שהיה במקום. בני משפחה אחת היו פזורים במקומות מרוחקים זה מזה. הם קנו סחורות מאנשי השיירות ומכרו להם מוצרים לאורך כל הדרך – מבבל ועד מעמקי סין.

המסלול שאורכו היה 12,000 ק"מ והמסע נמשך לא פחות מ-200 ימים. הוא החל בדלתא של הנהר הצהוב - הבירה הקדומה של סין צ'אנג אן, כיום ח'יאן. דרך מדבר גובי – מדבר החול - שגודלו מיליון ורבע קמ"ר בתוך מונגוליה. היו נתיבים שעברו גם את הודו. הדרך מתפצלת בצפון היא מגיעה לקאשגאר- האזור המוסלמי של סין – משם פנתה לעמק פרגאנה - קוקנד – בוכרה סמרקנד – איראן – עיראק – סוריה – לבנון עד נמלי צור וצידון ומשם באוניות מערבה. מסלול אחר עבר את הקווקז – הקיף את הים הכספי והים השחור ומשם דרך הים פנה ליעדים שונים באירופה. בקצהו הגיע לספרד ומספרד למרוקו ולמצרים ומשם חזרה. בדרכם עברו את הרי פאמיר, שמרקו פולו קרא להם 'גג העולם' שגובהם הממוצע כ-7,500 מ' ושיאם K2 מגיע ל-8,611 מ' – רק 200 מ' פחות מהאוורסט.

בתמורה למשי, תבלינים, בשמים, אבנים טובות וכלי חרסינה קיבלו הסינים אבני בהט, אבני חן, זכוכית צבעונית, זהב וכסף, שנהבים, צמר, תבלינים ומזון לסוגיו, סריסים, עבדים ושפחות.

דרך המשי העבירה גם אמונות ודעות, טכנולוגיות, רעיונות, סיפורי עם, משלים ופתגמים, מטבעות לשון.

התפשטות היהודים הייתה לא רק תוצאה של הגליות, אלא גם תוצאה של התמקמות בנתיבי המסחר. משפחות שלמות היו פזורות לאורך הנתיב. הסופטג'ה – הוא השיק הקדום – הוא המצאה יהודית בבבל שביקשה להערים על שודדי דרכים. יש לנו עדויות מן הגניזה וממקורות מוסלמיים על מעורבות היהודים בסחר העולמי שהתחיל בקאיי פנג בסין. נמצאו תעודות בפרסית-יהודית. לאורך הדרך נמצאו כתובות סלע ומצבות קבורה.

מסורות אגדיות ותיעוד.

האזור משופע במסורות מקומיות המשייכות שבטים שונים לגלות עשרת השבטים. תאריכי-י אפגאן מן המאה ה-16. יש בידנו עדויות בכתובים החל ממחצית האלף הראשון, הכיבוש הערבי של שנת שלהמאה השביעית ועד הפלישה המונגולית של המאה ה-13. המונגולים ערכו טבח המוני בתושבים ומי שניצל נמכר לעבדות. יהודי בוכרה מייחסים עצמם לגלות בית ראשון 586 לפני הספירה. מסורת שאפשר להתווכח עליה.

מרכז אסיה

7 מיליון קמ"ר. 200 מיליון מוסלמים – לא ערבים. גודלו כגודל ארצות הברית כולה והאוכלוסייה לא רחוקה מאוד בהיקפה.

סוגדיאנה

שמו הקדום של האזור היה סוגדיאנה ובאזור ישבו שבטים ממוצא איראני. סמרקנד הייתה הבירה. באזור רווחה הדת הזורואסטרית – עובדי האש שסגדו לזראטוסטרה. יש סברה כי ארמון האמיר בבוכארה ממוקם על מקדש זורואסטרי. גלים של שבטים טורקיים הביאו את הבודהיזם. לא מכבר ביקרתי בטרמז עיר גבול בין צפון

אפגניסטן לדרום אוזבקיסטן. האזור מלא עד היום בחורבות של מקדשים בודהיסטים. מדי שנה מגיעים לאזור הבעייתי הזה מאות אנשי דת יפאנים ומקיימים במקום תפילות. הכיבוש של המאה 4 לפני הספירה של אלכסנדר מוקדון הביאה לכל המרחב את התרבות ההלניסטית ששלטה במקום מאות שנים. המוזיאונים מלאים במוצגים הלניסטיים פסלים בסיגנון היווני הידוע עם השפעה אוריינטלית.

טשקנט – עיר הלחם. מי שלא אכל לפיושקה בטשקנט אינו יודע מהו טעמו של לחם נפלא. 250 קמ"ר. 3 מיליון תושבים. צומת דרכים למטוסים, רכבות וכלי רכב. כבר בשנת 1899 חוברה לטשקנט הרכבת הטרנס כספית, שפתחה את אוזבקיסטן לסחר בינלאומי. המוצרים העיקריים הם הכותנה, המשי

הכיבוש הרוסי

כבר מאמצע המאה 19

הצלת ספרים בשליחות בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

מונומנט לרעידת האדמה 26.4.1966. 100,000 משפחות ללא מגורים. התגייסות ברית המועצות. מיליוני עצים. גן בוטני אדיר מימדים. 3 מיליון תושבים. שדה תעופה בלב העיר. עיר נקייה להפליא. אלפי נשים עושות לניקיונה עם מטאטאי זרדים. העיר מספקת לתושביה מים חמים לחימום ולרחצה. אל העיר זורמים מים בתעלות ובנחלים

בעיר מזרקות רבות, המשמשות לא רק ליופי אלא גם להורדת הטמפרטורה הסביבתית ב-10-15 מעלות.

אהבת השירה. אלישר נבואי עלי שר עלי האריה. משורר מאומץ.

סוגדיאנה

שמו הקדום של האזור היה סוגדיאנה ובאזור ישבו שבטים ממוצא איראני. סמרקנד הייתה הבירה. באזור רווחה הדת הזורואסטריית – עובדי האש שסגדו לזראטוסטרה. יש סברה כי ארמון האמיר בבוכארה ממוקם על מקדש זורואסטרי. גלים של שבטים טורקיים הביאו את הבודהיזם. לא מכבר ביקרתי בטרמז עיר גבול בין צפון אפגניסטן לדרום אוזבקיסטן. האזור מלא עד היום בחורבות של מקדשים בודהיסטים. מדי שנה מגיעים לאזור הבעייתי הזה מאות אנשי דת יפאנים ומקיימים במקום תפילות. הכיבוש של המאה ה-4 לפני הספירה של אלכסנדר מוקדון הביאה לכל המרחב את התרבות ההלניסטית ששלטה במקום מאות שנים. המוזיאונים מלאים במוצגים הלניסטיים.

מרכז הסחר היה כאמור בסמרקנד, ששמה גזור כנראה ממרקנדה – שפירושו עיר המסחר. סמרקנד היתה בירת סוגדיאנה העתיקה, שהשתרעה עד למקורות נהר הזראפשאן שבמרכז אסיה. אלכסנדר מוקדון כבש אותה ולאחר מכן הייתה בירת פֶּקְטִיָּה בצפון אפגניסטן. לימים התפשטה ועד להודו הגיעה. במאה ה-8 לאחר תהפוכות רבות נכבשה סמרקנד על-ידי הערבים, שסילקו בכוח הזרוע את הבודהיזם ואת עובדי האש מן המרחב. הכיבוש המונגולי של המאה ה-13 הכניס אותה לקיפאון עמוק. במאה ה-14 הפך אותה תימור לנג – איש הברזל הפיסח – לבירת האימפריה שלו שהשתרעה על פני כל מרכז אסיה, אפגניסטן, פרס, המזרח התיכון וחלקים נרחבים של הודו. תימור לנג לקח בשבי את מיטב האומנים מפרס ומדמשק והגלה אותם לסמרקנד כדי שייבנו לו את בירתו. הוא היה מוסלמי קנאי ואדוק והוציא להורג

את כל מי שלא האמין באיסלאם. כך הושמדו כיתות נוצריות רבות וכן שרידי הכיתות הפגאניות.

סוגדיאנה

שמו הקדום של האזור היה סוגדיאנה ובאזור ישבו שבטים ממוצא איראני. סמרקנד הייתה הבירה. באזור רווחה הדת הזורואסטריית – עובדי האש שסגדו לזראטוסטרה. יש סברה כי ארמון האמיר בבוכארה ממוקם על מקדש זורואסטרי. גלים של שבטים טורקיים הביאו את הבודהיזם. לא מכבר ביקרתי בטרמז עיר גבול בין צפון אפגניסטן לדרום אוזבקיסטן. האזור מלא עד היום בחורבות של מקדשים בודהיסטים. מדי שנה מגיעים לאזור הבעייתי הזה מאות אנשי דת יפאנים ומקיימים במקום תפילות. הכיבוש של המאה ה-4 לפני הספירה של אלכסנדר מוקדון הביאה לכל המרחב את התרבות ההלניסטית ששלטה במקום מאות שנים. המוזיאונים מלאים במוצגים הלניסטיים.

מרכז הסחר היה כאמור בסמרקנד, ששמה גזור כנראה ממרקנדה – שפירושו עיר המסחר. סמרקנד הייתה בירת סוגדיאנה העתיקה, שהשתרעה עד למקורות נהר הזראפשאן שבמרכז אסיה. אלכסנדר מוקדון כבש אותה ולאחר מכן הייתה בירת פֶּקְטִיָה בצפון אפגניסטן. לימים התפשטה ועד להודו הגיעה. במאה ה-8 לאחר תהפוכות רבות נכבשה סמרקנד על-ידי הערבים, שסילקו בכוח הזרוע את הבודהיזם ואת עובדי האש מן המרחב. הכיבוש המונגולי של המאה ה-13 הכניס אותה לקיפאון עמוק. במאה ה-14 הפך אותה תימור לנג – איש הברזל הפיסח – לבירת האימפריה שלו שהשתרעה על פני כל מרכז אסיה, אפגניסטן, פרס, המזרח התיכון וחלקים נרחבים של הודו. תימור לנג לקח בשבי את מיטב האומנים מפרס ומדמשק והגלה אותם לסמרקנד כדי שייבנו לו את בירתו. הוא היה מוסלמי קנאי ואדוק והוציא להורג את כל מי שלא האמין באיסלאם. כך הושמדו כיתות נוצריות רבות וכן שרידי הכיתות הפגאניות.

בבואי 1992 היו באזור כמאה אלף יהודים. 60% אשכנזים - השאר בוכרים.

1926 – בוכרים 0% מתבוללים -----אשכנזים 19.2%

1962 – בוכרים 7.7% מתבוללים -----אשכנזים 33.7%

כיום נותרו אלפים בודדים. רובם בגדר של זכאי עלייה.

אני מגיע לטשקנט

הגעתי למדינות המוסלמיות של ברית המועצות לשעבר בשנת 1992, בעקבות הפרסטרותקה ועצמאותן של המדינות המוסלמיות. יצאתי בשליחות של 'נתיב' או בשמו האחר 'לשכת הקשר', גוף הכפוף למשרד ראש הממשלה.. גוף זה פעל עד 1991 באופן חשאי וטיפל בצרכים של יהודי ברית המועצות. הוזמנתי לצאת בעקבות ספרי 'מנדחי ישראל באפגניסטן לאנוסי משהד באיראן'.

הוא כמו המנהיגים האחרים באיזור הוא מנהיג קומוניסטי לשעבר שהתאכזב מן הקרמלין ומנסה בכל מחיר לקדם את ארצו ולקרב אותה למערב. בדרום קיים החשש הגדול מאפגניסטן שהיא אנרכיה אחת גדולה. סיפר לי לא מכבר פטאני שחזר מאפגניסטן, שהמדינה הזאת נותרו בה מיליונים ספורים ועיקר בניה עברו למדינות השכנות. אלו שנותרו חילקו את המדינה לאזורי שליטה שבטיים ואיש הישר בעיניו יעשה. בדרום-מזרח נמצאת טג'יקיסטן, שבה מלחמת שבטים אכזרית. מלחמת הכול בכול, כשהארסנל הסובייטי שנשאר באפגניסטן מוחדר אל תחומה. החשש של רוסיה ושל המדינות הגובלות עם טג'יקיסטן היא החשש להחדרת אמצעי לחימה אל מדינותיהם וטיפוח קשרים עם האופוזיציה הפונדמנטליסטית שחלקים נרחבים ממנה ירדו למחתרת ומחכים לשעת כושר.

בעוד טשקנט הבירה מקבלת בחלקים החדשים שלה צביון של עיר מזרח אירופית מודרנית. הנשים לבושות בגדי קיץ מערביים. אפילו פגשנו בטשקנט מועדון לילה הנושא את השם 'אמיר טימור', שבו יפהפיות רוסיות בחזיה ותחתונים סמליים משחקות מופע חשפנות צמחוני לתיירים ולעשירים. חברות זרות מקימות כאן שלוחות ובתי מלון מודרניים. הצעירים לבושים ג'ינס וטי-שירטס. המשכורת הממוצעת היא בסביבות 50 דולר לחודש, אך יש עשירים חדשים שמגלגלים מיליוני דולרים. כדי להישרד כולם מנסים להיות סוחרים. מוכרים קלח תירס קר, תרופות שתאריך התפוגה שלהן חלף מזמן,

זוג נעליים, נקניק אחד ופלגים של כבש או פרה שנשחטו זה עתה, או דג שנשלה ממימי הסיר דאריה. יהודים מעכבים את עלייתם או את הגירתם עד שיימכרו כמה כלים שבורים ששוויים הכולל אינו עולה על 20-30 שקל. אילו הייתי הסוכנות. הייתי מוציא כמה מאות דולרים, קונה את כל המציאות הללו ומחלק למקומיים את כל האלטע זאכן ומעלה את היהודים הללו לארץ ולא מחכה שיזדקנו ויהיו לנטל עלינו.

בעיר העתיקה של טשקנט המראות כבר אחרים. המיסגדים מלאים אדם ונשים צועדות בשוק עם רעלות אירניות. ככל שמגיעים לפנים הארץ - סמרקנד ובוכרה ובעיקר עמק פרגנה - התמונה שונה לחלוטין מטשקנט. מבלי שביקשת אנשים מלאי ביקורת כלפי השלטונות והנשיא. החילוניים מתגעגעים לסטלין שידע לעשות סדר והדתיים מבקרים את הנשיא שלמרות שהוא פותח את נאומיו ב'ביסמילה אל רחמן אל רחים' הוא אינו מאפשר לחוגים הקיצוניים להרים ראש. לאחרונה הוא קומם את מדינות המערב כשחיסל ביד קשה מאות פונדמנטליסטים שניסו להרים יד על שלטונו. בקונד נסגר מיסגד שבו הטיפו מחשבות פסולות. נמנע הפכה לעיר דתית. חוץ מן הרוסיות שאינן מכסות את פניהן, הנשים המוסלמיות נראות כנשים אירניות לכל דבר. הגברים חבושים בכובעים שחורים עם עלי תלתן לבנים. מי שביקר במכה מסתובב בכובע לבן. אגב, הסעודים מעודדים את ההמונים לעלות לרגל למכה והם מסבסדים טיסות ונסיעות. עד לפני כמה שנים קבעו מורי ההלכה בסמרקנד שמי שמבקר שלוש פעמים במיתחם של השאהי זינדה דינו כמי שעלה למכה. היום הם מגחכים על כך ומעדיפים את המקור.

במיסגד הראשי בטשקנט התקינו צלחת לקליטת התפילות ממכה. לפני שנים אחדות הייתה תמונה מגוחכת של מוסלמים אוזבקים שלא ידעו את סדר הקידות. היום זה כבר היסטוריה. מורי ההלכה, כולל איממים מהרצועה מטיפים לא רק הילכות דת אלא מבטיחים להמונים המובטלים את חיי העולם הבא ואת חיי גן עדן על כל העושר הרב, עם עשרות יפהפיות וזיקפת נצח. טסתי פעם עם קבוצה של איממים פלסטינים שחזרו לנתב"ג מכמה חודשי שהייה במרכז אסיה. במהלך

הטיסה הם ניסו למכור לי את חיי העולם הבא שלהם. אותי לא הצליחו לשכנע.

בניגוד לעבר, לראשונה באתר הסקי צ'ימגן - איזור הררי המקיף את טשקנט - התעניין אוזבקי אחד מי אנו ואישה מקומית אחת הציגה אותנו כישראלים. האיש פתח בחרפות ואמר דברים בגנותה של ישראל הפוגעת באחים המוסלמים וגוזלת את אדמותיהם. לא זכור לי מקרה כזה מן העבר. באנדיז'ן שבה היו לפני שנים אחדות פרעות במיעוטים, כולל אונס וביזה, ניסינו לצלם בתום לב את אחד המיסגדים. מן המיסגד יצאה קבוצה של בריונים שביקשו את הפילים. פתחתי איתם בדין ודברים כדי להרגיע את הרוחות, אך הם בשלהם. ביקשתי שיביאו את האימם. כשהגיע האימם זיהו אותו אנשים כמי שנאסר בצו הנשיא וישב שנה בכלא. הסברתי לו שאין לנו עניין באנשים אלא רק ביופיים של המיבנים. אין זה נאה לפגוע בתיירים זרים המכבדים ומוקירים את העם האוזבקי. רק אז, בהוראתו של האימם, הרפו מאיתנו ויכולנו להסתלק מן המקום ללא תקלות חמורות.

אגב, בטשקנט לומדים תלמידים ערבים רבים. בתיאטרון נבואי ישב לפנינו ערבי שחשב שגם אנו ערבים. שאלתי אותו למוצאו והוא אמר שהוא סורי. אמרתי לו: אנו שכנים ואנו מחכים שיהיה שלום ונוכל לבוא לבקר בארצכם ואתם תוכלו לבקר בארצנו. הוא סיפר כי יש לו שלוש נשים והוא אב לעשרים ילדים. הוא הציג בפנינו את חברתו - רוסיה טשקנטית צעירה יפהפיה שהעטירה על שפתיו מנשיקות פיה. בנו לומד רוקחות בטשקנט שבה תנאי הקבלה קלים יותר. הוא משלם 3,000 דולר עבור לימודיו ואיכסונו. שאלנו אם הוא עלווי. הוא השיב: בסוריה יש יחס שווה לכל הקבוצות באוכלוסייה. הסתבר שהוא דרוזי סורי שמתגורר בהר הדרוזים ויש לו עניינים שלא רצה לפרט באבו-דבי במדינות המפרץ.

האסלאם של מרכז אסיה

כיבוש פרס על-ידי הערבים בשנת 651 הביא למהפך גדול בתולדותיה. הוא שינה את דתה - האמונה בזרתוסטרה - הכתב הערבי נעשה שליט ויסודות ערביים נכנסו ללשון הפרסית. המינהל המשיך להיות פרסי ועשרות אלפי הערבים שהובאו לפרס מחצי האי ערב נטמעו בחברה הפרסית. הפרסים לא הפכו לערבים למרות שהתאסלמו.

המתאסלמים זכו למעמד מיוחד והופלו לטובה לעומת הדתות האחרות. ההתנגדות לאומהיים הייתה גדולה בעיקר בחוראסן - במחוזות המזרחיים של פרס ואפגאניסטאן המערבית. סיעת עלי - חתנו של מוחמד - שממנה צמחה השיעה - הייתה הרבה יותר מקובלת. כך עלו העבאסים שהעבירו את מרכז השלטון שלהם מסוריה בעלת המסורת הביזנטית לעיראק שהייתה בה מסורת פרסית קדומה. פרסים הגיעו לעמדות מפתח בממשל והפכו למומחים לתאולוגיה מוסלמית והצטיינו אפילו בחקר הלשון הערבית. הם התנגדו לעליונות הערבים באסלאם ותבעו שוויון בין כל המוסלמים. לאחר סידרה של מהפיכות שבות ועולות השושלות הפרסיות, לאחר תסיסה לאומית בפרס. המושלים הפרסיים שמשלו במחוזות השונים של הממלכה פרקו לעיתים קרובות עול והכריזו על עצמאות.

בשנת 874 משפחה פרסית מבלך שהתאסלמה - איסמעיל סמאני - הקבור בבוכרה - הפכו למושלי טראנס אוכסניה והפכו את בוכרה לבירתם והם שלטו כמעט על כל איראן. בזמנם התפתחה הספרות והאמנות הפרסית. באמצע המאה העשירית עלה כוחם של הגזונים שמדרום לים הכספי.

הייתה זאת לראשונה שושלת שיעית. ב-945 הם כובשים את עיראק והם כמעט שלטו בחליפות כולה. על אף היותם שיעים הם שמרו על מוסד החליפות שהקימו הסונים. האזור הופך לזירת קרבות והשלטון עובר לידי מורדים תורכיים ואחרים. עד לכיבוש המונגולי של (1219-1223). המונגולים ערכו השמדה המונית של האוכלוסיה - לרבות האוכלוסיה היהודית הגדולה - הם החריבו את בוכרה, סמרקנד, בלך, מרו, נישאפור והראת וכל תושביהם נטבחו. בשנת

1223 הם מפנים את פרס. צאצא המונגולים תימור לנג פלש ב-1380- לפרס וכבש חלקים ממנה. הוא כובש חלקים מן הקווקז לרבות גרוזיה. בשיאה הגיעה ממלכתו עד הודו וסין במזרח ובדרום ובמערב הוא כבש את עיראק, סוריה אנטוליה. לאחר מותו פוצלה ממלכתו בין בניו. החלקים המזרחיים הפכו להיות לאזורים סוניים. מן השלב הזה מתחלק מרכז אסיה לאזורים שיעיים (פרס) לבין אזורים סוניים והמאבק אינו פוסק לאורך מאות שנים.

פרס נכנסת לתקופה ארוכה של שקיעה. בזמן הזה השיעים מחזקים את כוחם בקרב השכבות הנמוכות..

עליית השושלת הצפונית בפרס במאה ה-16 ממסדת את השיעה כדת המדינה. מצב זה נמשך עד היום. מצפון היה לחץ על הקווקז מצד התורכים שארבע פעמים כבשו את אזרבייז'אן מידי הפרסים וממזרח היה לחץ של האוזבקים. בראשית המאה ה-18 פלשו האפגנים לפרס ושלטו עליה במשך כמה שנים. שלטונם המיט שואה על פרס ואיפשר חדירה של התורכים והרוסים למחוזות פרסיים.

כדי להבין את השינאה בין הסונים לשיעים נצטט מפתגם סוני ממרכז אסיה:

כבוש את השיעי והפוך אותו לעבד עולם
כשיזקין העבד, לך לשוק והמר אותו תמורת חמור.
את החמור תעביד עד זיקנה.
כשימות החמור פשוט את עורו ועשה ממנו סוליות לנעליך.
כשאלה יבלו, תן את העור הבלוי כציר לדלת ביתך.
האיש שכך יעשה מקיים הוא מצווה כהלכתה ודרכו לגן עדן סלולה.

נאדיר שאה שעלה לשלטון בשנת 1729 והצליח לגרש את הרוסים ואת התורכים. הוא כבש את אפגאניסטאן ובשנת 1739 הוא כובש את דלהי מידי המוגולים המוסלמים.

החל מסוף המאה ה-18 פרס באה להשפעת המערב. היא חותמת על הסכם עם בריטניה והצרפתים מאמנים את צבאה. הרוסים פולשים

לגרוזיה ולקווקז וכובשים חלקים מצפון פרס. בשנת 1849 משלימים הרוסים את כיבוש מרכז אסיה. פרס ואפגאניסטאן נמצאות בשלב זה בין שתי מעצמות בצפון - רוסיה ובדרום אנגליה. המאבק בין רוסיה ואנגליה איפשר את שלימותן של פרס ואפגאניסטאן עד לפלישה הרוסית - אנגלית לאיראן באוגוסט 1941 בגלל האוריינטאציה הנאצית של אבי השאה האחרון והפלישה הרוסית לאפגאניסטאן בראשית שנות ה-70, שהסתיימה בתבוסה קשה של הרוסים ובהרס העם האפגאני וארצו.

המצב כיום באזור: שאיראן היא מדינה שיעית שהקצינה עמדותיה מאז בואו של חומייני ממקום גלותו בצרפת ביום 1.2.79. איראן הופכת למדינת דת עם אידיאולוגיה איסלאמית שיעית. נשים נצטוו ללבוש צ'ודור. הומויים, זונות וסוחרי סמים נדונו למיתה. הופסקו הקשרים עם מדינות המערב ובעיקר ארה"ב. האיראנים ביקשו להקים מדינה אסלאמית על-לאומית שתכלול את כל המדינות המוסלמיות בעולם. מלחמת איראן - עיראק שהחלה ביום 20.9.80 רק הדגישה את הקוטביות בעולם המוסלמי. העיראקים ביקשו למגר את שלטון חומייני, מצד אחד, ומצד שני, להחזיר לעמם שטחים בשאט אל עראב שנכבשו בעבר על-ידי האיראנים כ-50,000 איראנים נהרגו ו-20,000 עיראקים, כ-100,000 פצועים איראנים ו-50,000 פצועים עיראקיים ומיליון פליטים איראניים שברחו לטהראן. הסיוע האיראני לחיזבאללה ולמדינות הערביות הקיצוניות ידועות.

החתרנות האיראנית כלפי המדינות המוסלמיות של חבר העמים הן דבר ידוע. במלחמה בתג'יקיסטאן למשל האיראנים סיפקו לצעירים במלחמת האחים שם קלצ'ניקובים, קוראנים ומכנסי ג'ינס. בשגרירות בדושנבה פעלו למעלה מ-300 סוכנים. בכל המדינות באזור עובדים בכל שגרירות איראנית מאות סוכנים.

הם מעודדים בניית מסגדים ומכשירים כהני דת באזורים סוניים של מרכז אסיה למרות היותם שיעים. הם אומרים לסונים, נכון שמבחינה דתית אנחנו חלוקים, אבל לא מבחינה אתנית. כולנו אחים. ההיסטוריה באזורים הללו מלאה תיאורים קשים של מלחמות דת ואילוף של מיעוטים לקבל את האסלאם השיעי:

אוזבקיסטן היא המדינה המרכזית מתוך 5 מדינות מוסלמיות במרכז אסיה: אוזבקיסטן, קזחסטן, קירגיסטן, תג'יקיסטן ותורכמניסטן. הן גובלות בדרום עם איראן ואפגניסטן, במזרח עם סין ובמערב עם איראן והקווקז. השטח הכולל של המדינות המוסלמיות של מרכז אסיה הוא כ-4 מיליון קמ"ר. שטחה של אוזבקיסטן 447,000 קמ"ר. פי שניים משטחה של בריטניה הגדולה. האוכלוסייה בחמש המדינות המוסלמיות מונה כ-60 מיליון. 26 מיליון מתוכם באוזבקיסטן. למרות שהמוסלמים במדינות ברית המועצות לשעבר מהוות 20% מאוכלוסייתה הכוללת. 50% מהלידות באזור הן מהמדינות המוסלמיות. התוצאה: אוכלוסייה רוסית מזדקנת ונעלמת לעומת התרבות ממשית של אוכלוסייה צעירה ולוחמנית עד פונדמנטליסטית במרחב המוסלמי.

האזור משופע במסורות מקומיות המשיכות שבטים שונים לגלות עשרת השבטים. תאריכ-י אפגאן מן המאה ה-16. לא מעט שבטים מקיימים בידם מסורות יהודיות קדומות בתוך הפוחטון ואלי – החוקה השבטית פושטונית -למרות היותם מוסלמים סונים. יהודי בוכרה מייחסים עצמם לגלות בית ראשון 586 לפני הספירה. מסורת שאפשר להתווכח עליה. בכל מקרה היהודים במרכז אסיה זרמו לאורך דורות מבבל מזרחה, הגיעו לפרס ומפרס המשיכו לאפגניסטן ולערי בוכרה.

יש בידנו עדויות בכתובים החל ממחצית האלף הראשון, הכיבוש הערבי של שנת של המאה השביעית ועד הפלישה המונגולית של המאה ה-13. המונגולים ערכו טבח המוני בתושבים ומי שניצל נמכר לעבדות. יש בידנו כתובות סלע, מצבות קבורה קדומות, תעודות מן הגניזה. ספרות פרשנית של ימי הביניים. מקורות ערביים ומוסלמיים, ספרי מסע המביאים לנו מידע על הקהילות.

בראשית המאה ה-16 נכבשה בוכרה מן הצפון על-ידי שבטים טורקיים-מונגולים והחל עידן החאנים של בוכרה.

ההתיישבות היהודית על דרך המסחר הייתה מובנת מאליה. העושר העולמי עבר כאן. היהודים הקימו מושבות לאורך המסלול של דרך המשי. הם נדדו בשיירות המסחר לצד לאומים אחרים ובעיקר ערבים. ההתיישבות היהודית בסין בקיי פנג היא כחלק מן המושבות

היהודיות. עדויות על ההתיישבות היהודית בסין נמצאו בפרסית-יהודית. הקהילות העשירות הללו מימנו את חיי השפע והבזבז של ראשי הגולה בבבל ותמכו ביישובות סורא ופומבדיתא. אלו בתמורה שלחו להם כלי קודש ששימשו את הקהילות שהלכו וגדלו. השיק או בשפת אותם ימים ה'סופטג'ה' הייתה המצאה יהודית מובהקת. החשש מפני שודדי דרכים שפגעו בנפש וגזלו גם את הרכוש אילץ את היהודים למצוא דרך מתוחכמת. הסופטג'ה הייתה בעצם מכתבון 'אל... מאת.... נא לתת למוכ"ז כך וכך שקלי זהב או כסף בעבור כך וכך' ועל כך באתי על החתום. את הסופטג'ה הם תפרו לתוך הבגד.

האזור מאוכלס כיום בלמעלה מ-60 לאומים וממיעוט רוסי גדול מאוד. בקזחסטאן כ-34% הם רוסים. בשאר המדינות 10-5 אחוזים הם רוסים או אוקראינים. בקרב המיעוט הגדול הזה יכלו היהודים ממוצא רוסי או אוקראיני להתבולל וליהנות מכל ההטבות בחינוך, בהשכלה הגבוהה ובמשרות בכל תחומי החיים. היהודים הבוכרים, שהשלטון הצארי ובעיקר הקומוניסטי, פגע בהם מבחינה לאומית ודתית אך פתח בפניהם אפשרויות להשכלה ולהרחבת ידע בתחומים שונים. עם זאת, הם השתדלו שלא להתבולל ושמרו על המסגרת הדתית שלהם. זאת לא הייתה דת במובן האוניברסלי אלא דת במובן המשפחתי כשבמרכזו עמד פולחן האבות, גם אם מתו לפני חמישים שנה עדיין הגיעו לבית הכנסת לזכרם ועדיין ערכו יאהרצייט, שבו לבד מן האוכל והשתייה כדת קראו בזוהר הקדוש בעל-פה ויהודי בוכרה הצטיינו בכך מאוד.

השפות באזור חוץ מרוסית שהיא שפת קשר הן משתי משפחות – שפות טורקיות – אוזבקיסטן, קזחסטן, טורקמניסטן וקירגיזסטן ושפות פרסיות – איראן, אפגניסטן, טג'יקיסטן ודרום אוזבקיסטן והיהודים ההרריים בקווקז.

הכיבוש הרוסי של אמצע המאה ה-19 ניסה להעביר את האזור לתהליך של רוסיפיקציה. תהליך זה קיבל תאוצה לאחר המהפכה הקומוניסטית, כשהמיעוט הרוסי השתלט על כל תחומי החיים. בשנת 1991 בעקבות הגלסנוסט והפרסטרויקה קיבלו המדינות את

עצמאותן. המשטר כיום נאבק בהתעוררות המוסלמית. השליטים ועושי דברם הם קומוניסטים לשעבר הקוראים לעצמם רפובליקנים. כגחלת לוחשת יש תחייה לאיסלאם. הוקמו אלפי מסגדים בכל מרכז אסיה וחודשו לימודי הדת ביתר שאת. אלמלא בלמו השליטים את האיסלאם היינו עדים כיום לנשים ברעלות והחלת חוקי האיסלאם על המדינה.

יהודי בוכרה היו פזורים ברפובליקות האוזבקית, התאג'יקית, הטורקמנית, הקירגיזית והקזאחית. המרכז היהודי-בוכרי הגדול ביותר היה באוזבקיסטן בערים בוכרה, סמרקנד וטשקנט.

מדובר ביהודים שלא רק חיו בעיר בוכרה אלא חיו באמירות הבוכרית ששלטה באזור רחב-ידיים עד לכיבוש הצארי-הרוסי של מרכז אסיה. תחומי שליטתו של האמיר הצטמצמו והוא נעשה וסל של הצאר הרוסי.

המסורת היהודית-בוכרית מייחסת אותם לגולי בית ראשון בשנת 586 לפני הספירה, שהגיעו מפרס לבוכרה. אכן, שפת דיבורם של היהודים הבוכרים הוא ניב פרסי. בנימין מטודלה מדווח במאה ה-12 על קהילת סמרקנד ובה כ-50,000 יהודים. ספק אם בנימין מטודלה הגיע לאזור או ניזון משמועות. המספר מוגזם מאוד. בחייוה הוא מצא 8,000 יהודים. מספר מופלג מאוד. הוא מספר על הקשר בין יהודי האזור לראש הגולה בבבל. יהודים אלה ישבו על דרך המשי ותיווכו בין מזרח למערב – בין סין לארץ הכוזרים, לקווקז, לאירופה ועד לספרד ומרוקו הגיעו.

העדות הכתובה הראשונה על יהודי בוכרה היא משל הכרוניסטן הערבי איבן אלפוטי, בן המאה ה-13. הוא מספר כי אבו אל קאראם אל דיראני, מיסטיקן ואיש מאגיה מוסלמי, ציווה בשנת 1240 להרוג

את כל היהודים והנוצרים שבבוכרה ולהחרים את רכושם. יש להניח שיהודים חיו בבוכרה כבר זמן רב קודם.

אין לנו עדויות המאששות מסורות אגדיות לגבי קדמותם של יהודי בוכרה. במחקר המקיף שלי על יהודי האזור שיצא לאור בהוצאת מוסד ביאליק תחת השם 'מנדחי ישראל באפגאניסטאן לאנוסי משהד באיראן' הצגתי תיאוריה שקראתי לה 'משולש ההישרדות של יהודי חוראסאן'. המרחב שבו חיו יהודי פרס, אפגניסטן ובוכרה נקרא בימי הביניים בשם 'ח'וראסאן – ארץ השמש' (חרס-שמש).

לאורך כל ההיסטוריה של יהודי חוראסאן שנרדפו על דתם הם נאלצו לנדוד ממקום מושבם בתוך אותו משולש – פרס, אפגניסטן ובוכרה. כך ששלוש הקהילות הללו הן קרובות משפחה מבחינה אתנית. כשיהודי קבול גורשו בשנת 1885 על ידי האמיר עבד אל רחמן ח'אן השאה של אפגניסטן בעוון התחמקות מתשלומי מכס ומיסים אחרים ולאחר מכן בעוון הפקעת מחירים הם מוצאים מקלט בסמרקנד של האמירות הבוכרית. ההיסטוריון אברהמוב שעסק בתולדות יהודי סמרקנד היה שייך למשפחה שגורשה מקאבול. כשיהודי משהד בפרס נרדפו על דתם בפרס השיעית בשנת 1839 חלקם בורחים להראת שבאפגאניסטאן וחלקם בורחים אל אמירות בוכרה הסונית. יהודי בוכרה בורחים בשנות השלושים של המאה העשרים בעקבות 'התוכנית הכלכלית החדשה של לנין' ומוצאים מקלט באיראן ובאפגניסטן עד לעלייתם ארצה. לאורך ההיסטוריה היהודית של המרחב יש לנו עדויות רבות של הגירת יהודים או בריחתם או גירושם בתוך אותו משולש הישרדות. בבתי הקברות של היהודים הבוכארים אנו מוצאים שמות משפחה של יהודים מקאבול, מהראת מאפגניסטן ומערי איראן השונות. בתקופת השואה יש תנועה נרחבת של יהודים ממזרח אירופה המגיעים למרכז אסיה וממנה גונבים את הגבול לאיראן או לאפגניסטן ומשם עשו דרכם לעבר ארץ ישראל.

למן המאה ה-17 ניכרת פעילות רוחנית גדולה בקרב יהודי בוכרה, שיצרו שירה וספרות בניב יהודי-טג'יקי. בן הבולטים היה המלומד יוסף יהודי, שחיבר שירי תהילה למשה רבנו, שיר אפי בשם 'הפת בראדאראן' (שבעת האחים) על יסוד סיפור חנה ושבעת בניה. הוא גם

חיבר תפסיר ל'מגילת אנטיוכוס'. דור שלם של משוררים קמו והבולט בהם איברהים אבן אבו אלח'יר, שחיבר שיר אפי המספר על גורלו המר של סוחר יהודי שסירב להתאסלם ומת על קידוש השם.

בשלהי המאה ה-18 הייתה ירידה רוחנית ליהודי בוכרה, עד שר' יוסף ממאן מערבי, יליד טיטואן שבמרוקו, עלה לצפת ובשנת 1793 יצא כשליח הקהילה אל יהודי בוכרה והוא בן עשרים שנה בלבד. הקהילה התאהבה בו ממבט ראשון, מבטיחה לו הרים וגבעות ומשיאה לו לאישה את אחת מבנות החמד של הקהילה. ר' יוסף הצליח להקים בבוכרה דור של יודעי תורה וביניהם מולא פנחס גדול הכהן ומולא פנחס קטן. בעקבותיו הגיעו שד"רים נוספים שתרמו את תרומתם הרוחנית ואספו כספים למען עניי ארץ ישראל. בנו של ר' יוסף ממאן – שמעון חכם, הוא אחד הניסים שקרו ליהודי בוכרה. שמעון חכם עולה לארץ ומתיישב בשכונת הבוכרים. כאן הוא מתרגם לניב של יהודי בוכארה באותיות עבריות יצירות מן המקרא ומקורות מאוחרים יותר ואפילו מן הספרות העברית החדשה. הספר המפורסם ביותר הוא תרגום 'סיפור אמנון ותמר', המוכר אצלנו כ'אהבת ציון'. בנוסף לטקסט של אברהם מאפו הוא הוסיף לתוך הטקסט פואמות משלו שהעשירו את הטקסט. בהקדמה הוא כותב 'מי שייקרא אותו פעם אחת מקצת מטעמו יחוש, אם ייקרא אותו מאה פעמים ישוב וייקרא אותו בפעם המאה ואחת'. יהודים הכירו את הספר בעל-פה. אבי שר את הספר בפני מאזיניו ואני התמים האמנתי ש'אהבת ציון' של מאפו הוא ספר קודש שווה-ערך לשיר השירים. השפעת הספר הייתה כה גדולה, שיהודים העניקו לילדיהם את השמות אמנון ותמר ושמות אחרים מתוך ספרו של מאפו. השמות הללו עברו בקפיצה של דור, מסבא לנכד ומסבתא לנכדה. בתי הקברות בערי בוכארה מלאים בשמות הללו.

חיי היהודים במדינות הללו היו קשים מאוד. דם ודמעות נשפכו כאן במרוצת הדורות. היהודים כינו את עצמם 'ישרואל' ושונאי ישראל השתמשו בכינוי הגנאי 'ג'והוד'. האמיר של בוכרה התעלל בנתיניו היהודיים ודרש מהם להתאסלם. מן המינרט של פוה-י קלון הושלכו יהודים אל מותם. מספר עיתונאי מפטרבורג שהגיע לבוכרה במאה ה-19. קרקס הגיע לעיר והאמיר מגיע לאוהל הקרקס ורואה אדם

לבוש בגדים מפוארים מאוד ושואל: "מיהו האיש הזה?" ומשרתיו אומרים: "אדוני האמיר זהו יהודי עשיר". "הוציאו אותו מכאן וערפו את ראשו", אומר האמיר. הצו בוצע והקרקס המשיך בפעולתו ונתן מופע מלא וללא נקיפות מצפון.

בצד היהודים הבוכרים חיו במרכז אסיה יהודים אשכנזים שהיגרו בעיקר מרוסיה ומאוקראינה. בשנת 1939 נמנו באוזבקיסטן 50,800 יהודים ורק 21,000 מהם היו בוכרים. כל היתר היו אשכנזים. יש חשיבות למיפקד הזה משום שהוא קדם לתנועת העקורים שהגיעו לאזור לאחר שברחו מפני הקלגסים הנאציים.

יהודים אשכנזים הגיעו למרכז אסיה בשני גלים:

1. הגל הראשון היה בעקבות הכיבוש הצארי של מרכז אסיה. הפוטנציאל הכלכלי של האזור היה גדול במיוחד בתחומי הייבוא והייצוא. האזור ייצא כותנה (מדינה שלישית בעולם בגידול כותנה), פרוות קרקול, שטיחים ופירות יבשים ויבא ריהוט רוסי, פרימוסים, כלי חרסינה, הלבשה אירופאית ועוד. הרוסים ניסו למנוע הגירת יהודים לאזור. היהודים הבוכרים שהתעשרו מאוד בתקופה הזאת מהסחר עם רוסיה הצארית ראו בפלישה האשכנזית תופעה שלילית שפגעה בהם כלכלית. הם מדביקים לסוחרים האשכנזים כינוי גנאי 'גונדול', שהוא שיבוש כפול של המילה הרוסית 'הנדל' וברוסית 'גנדל' ובפי יהודי מרכז אסיה 'גונדול'. חלק מן היהודים האשכנזים הם ילדי החטופים, שסיימו שירות של 25 שנה בצבא הרוסי במרכז אסיה ונותרו לחיות כאן. אחרים היו יהודים שהצליחו להגיע בעורמה ולהשתקע באזור למרות ההתנגדות של השלטון הצארי. בארכיון של טשקנט יש למעלה מ-100,000 דוקומנטים שעוסקים ביהודים ובניסיונות ההגירה שלהם.
2. הגל השני היה גל עצום של עקורים יהודים ולא יהודים מרוסיה, מאוקראינה, בלרוס, הארצות הבלטיות ופולין בין השנים 1941-1943. רוסיה, שהייתה נתונה תחת הפצצות מסיביות של הגרמנים, מעבירה את כל תעשיית הנשק שלה לאזור, היא מעבירה

את התעשייה הכבדה, מפעלי מטוסים. הוקמו בתי חולים לקליטת רכבות הפצועים שזרמו משדות הקטל לטשקנט. טשקנט זוכה לכינוי טשקנט עיר הלחם. מעשה בילד שאימו שוכבת על ערש דווי ורעבה ללחם. הוא עובר את שדות הקרב ובדרך לא דרך מגיע לטשקנט עיר הלחם כדי להביא לאימו לחם. הסיפור שזכה לרומן, להצגת תיאטרון ולסרט קולנוע מסתיים בצורה טראגית. הבן מגיע אל אימו ומוצא שהיא מתה. מי שהצליח להגיע והיה בעל יכולת נקלט בתעשייה שהתפתחה במקום. בשנים 1941-1943 הגיעו לאזור מאות אלפי יהודים. בשנת 1942 נסוג הגנרל הפולני אנדרס עם חילותיו לעבר ארץ ישראל, ביניהם היה חייל יהודי ידוע ושמו מנחם בגין. בדרכם הם מגיעים לעיירה קרמינה לא הרחק מבוכרה. מנחם בגין, שהוא וחבריו היו רעבים ללחם, הידפק על חנותו של יצחק ברוכוב תושב המקום וביקש בעברית: "לחם". ברוכוב השיב לבגין הנפעם בעברית תנ"כית. הקהילה הקטנה סיפקה לחיילים השבורים ורצוצים את כל מחסורם. הקהילה ששמעה לימים שבגין עמד בראש האצ"ל ואחר כך עמד בראש ממשלת ישראל, הייתה גאה מאוד בהישגיו. כשבגין נפטר אמרה הקהילה כולה 'קדיש' אחריו במשך כל שנת האבל. גם ילדי טהראן עבר באזור בדרכם לטהראן ולאורך ישראל.

מאות אלפי היהודים שהגיעו לאזור בימי המלחמה נעזרו מאוד ביהודים הבוכרים ובעם האוזבקי שעשה הכול כדי להקל על סבל העקורים. בין היהודים שהגיעו לאזור היו יהודים שהוגלו על-ידי הסובייטים בשנים 1939-1941 משטחי הכיבוש בפולין אל מחנות העבודה באורל ובסיביר בשל השתייכותם למעמדות ולמפלגות חשודים. בימי המלחמה הם שוחררו והועברו לאוזבקיסטן היה בלתי אפשרי לספק את כל הצרכים של הגל העצום שהגיע לאזור. היהודים הללו גרו באהלים. רבים רבים מהם מתו מקור, מרעב וממגיפות שפשטו באזור. בבתי הקברות באזור יש אזורים גדולים של קברי ילדים. רק על קומץ מצבות מתוך האלפים יש איזכור של שם הנפטר. בטשקנט במיתחם 'דרוז'בה נרדוב' יש פסל המנציח את הנפח האוזבקי שירין מחמודוב – ינוש קורצ'ק האוזבקי - שאימץ ילדי עקורים יתומים והביאם לביתו, לימדם מלאכה וקרא וכתוב והוא ואשתו דאגו לכל מחסורם של הילדים.

הצמא להשכלה ולהישגים אינטלקטואליים הביאה להתערותם המהירה של האשכנזים בחברה הרוסית. מהר מאוד הם הופיעו בזהות רוסית. הם אימצו אורח חיים רוסי. הם גילו פתיחות לנישואים מעורבים. כל אלה פתחו בפני היהודים את הקידום המהיר. הם כבשו עמדות בכירות באקדמיה, בהוראה, במחקר, ברפואה, בהנדסה, בכלכלה, בפרקליטות, במימשל, בצבא ובמשטרה גלויה והסמויה. יהודים עמדו בראש מפעלים תעשייתיים גדולים. העברת המפעלים הצבאיים והאזרחיים לאזור זה בימי המלחמה איפשרה ליהודים לנצל את מלוא הפוטנציאל שלהם ולהגיע להישגים.

נפטרים אשכנזים נקברו – איש איש לפי השקפת עולמו – בבית העלמין של המפלגה, בבתי קברות פרובוסלבים ובבתי עלמין יהודיים מיוחדים לאשכנזים. בעוד שהבוכרים הפכו את בתי העלמין שלהם לפנתאון מפואר, מצבות מפוארות, קברים נקיים ומצוחצחים, בתי הקברות האשכנזיים נותרו מוזנחים וללא יד מטפלת. היהודים הבוכרים הגיעו בהמוניהם לבית הקברות ביום תשעה באב, שבו צמו. הם הגיעו לבית הקברות עם דלי, סחבה ומטאטא וזר פרחים גדול. הם ניקו את הקבר וסביבתו, הניחו את זר הפרחים והתאבלו על נפש יקיריהם. בכל בתי הקברות הבוכרים יש אתרי הנצחה לאלפי הצעירים הבוכרים שגויסו לצבא האדום ונלחמו בכל חזיתות אירופה ועד לברלין הגיעו. מעטים חזרו חיים ונרדפו על ידי הסובייטים. כל השאר – כ-5,000 צעירים מתוך קהילה שמנתה כ-20,000 נפש בלבד לא נודע מקום קבורתם. לא היה בית שלא איבד אב ובן. דור שלם של נשים לא יכלו להקים בית ומשפחה. על קברי הוריהם חרטו גם את תמונת הבנים לזיכרון עולם. יום הזיכרון לאותם גיבורים נערך בתשעה באב, בנאומים חוצבי להבות ובקריאה משירתו האלמותית של פושקין. טקס דומה נערך ביום 9 במאי – יום הניצחון הסובייטי על הפשיזם הנאצי. יד ושם עדיין לא השכיל להנציח את מלוא הגבורה היהודית במסגרת הצבא האדום.

במפקד שנערך בשנת 1959 נמצאו באוזבקיסטן קרוב ל-100,000 יהודים. במפקד בשנת 1989 נמצאו באזור 36,568 יהודים בוכרים. לפי הערכה אחרת חיו באותו זמן כ-40-45 אלף יהודים ובמדינת ישראל כולל דור שלישי עוד כ-32 אלף יהודים. יהודים בוכרים חיו

באותו זמן בארצות הברית, קנדה, צרפת, ארגנטינה ואוסטריה. באותו זמן חיו באוזבקיסטן עוד כ-60 אלף יהודים אשכנזים, או נכון יותר בעלי זכאות עלייה.

שיעור הנישואים המעורבים בקרב היהודים הבוכרים באזור היה בשנת 1926 אפס אחוזים. בשנת 1962 הגיע מספרם של נישואים מעורבים בקרב הבוכרים ל-7.7%. ההתבוללות בקרב זכאי העלייה האשכנזים הגיעה בשנת 1926 ל-19.2% וב-1962 ל-33.7% - שיעור דומה להתבוללות בקרב שאר יהודי ברית המועצות לשעבר.

לספר:

הפולקובניק, מפקד גדוד הטנקים, היה כפילו של פנפילוב.

המיפגש עם סבא. סגירת מעגל.

היסטוריה

המדינה הייתה תמיד יותר מיושבת מהמדינות שסביבה שבעיקר היו מדינות נוודים. האזור היה חלק מהמדינה הפרסית העתיקה. אל האימפריה האכמנית (ACHAEMENID) פלש אלכסנדר הגדול במאה ה-4 לפנה"ס. הוא נעצר בסמוך לסמרקנד ונישא לרוקסנה, בתו של המושל המקומי. דרך המשי לאורך התקופות השונות הביאה לשגשוג ופריחה במדינה. עם שקיעתה של הדרך מורגשת שוב ההשפעה הפרסית. במאה ה-6 לפנה"ס מגיעים לאזור "הטורקים המערביים" אשר נטמעים בדרך החיים המקומית. הערבים מביאים את האיסלאם ואת הכתב הערבי במאה ה-8 אך הם מוצאים את מרכז אסיה גדולה ובלתי ניתנת לשליטה. חזרה מחודשת אל פרס חלה בזמן שושלת SAMANID במאות ה-9-10. הבירה בוכרה הייתה מרכז אינטלקטואלי דתי ומסחרי מחודש. במאה ה-11 ה-CHAZNAVUDS נוודים לחלק הדרומי של האזור. באותו זמן TURKIC KHOREZMSHAHS שולט במרכז אסיה אולם זה נמשך זמן קצר עד להגעתו של ג'ינגס חאן. האזור הופך מרכזי שוב עם עלייתו של טימור הלוחם האגדי.

האוזבקים

מעט מאד נכתב על ההיסטוריה הקדומה של האוזבקים. ההיסטוריה הידועה מתחילה בין השנים 1313-40 תקופה בה שלט באזור לוחם ידוע, מצאצאיו של ג'ינגס חאן ושמו OZBEG (אוזבק) ואשר לוחמיו החלו לכנות את עצמם על שמו. האוזבקים נעים דרום מזרחה כשהם מתערבבים עם הטורקים ומאמצים את שפת ה-TURKIC. אל אזור הנהר סיר-דאריה הם מגיעים באמצע המאה ה-15. כשהם מקבלים את מרותו של השייח' מוחמד שייבני. בשנת 1510 כל השטח שבין אמו-דריה וסיר-דריה שייך לאוזבקים כשהם שולטים במדינה בעיקר מבוכרה ומאזור חיוה. אחרון השליטים האוזבקים (והגדול ביותר) ה-SHAYBANID KHANS היה עבדולה ה-2 בין השנים 1538-98 האחראי גם על הארכיטקטורה הנפלאה של בוכרה. מאוחר יותר שולטים באזור ה-ASTRAKHANIDS כמעט עד סוף המאה ה-18. בשנת 1785 שולט באזור האמיר של בוכרה, מאסים שה-מוראד ובתחילת המאה ה-19 כל אחת מהערים המרכזיות, חיוה, בוכרה וקוקאנד הנן עצמאיות ושולטות על סביבתן.

הרוסים מגיעים

בתחילת המאה ה-18 מציעה העיר חיזה לפיטר הגדול מרוסיה הצעה: לעזור לה כנגד ניסיונות הכיבוש של טורקמנים ושבטים קזקים. זוהי המעורבות הראשונה של רוסיה במרכז אסיה. תאבוננו של פיטר גדל כשנוכח בפוטנציאל המסחרי של חיזה, בדרך הארוכה בואכה הודו, כמו גם מהשמועות על מציאת זהב באזור נהר אמו-דריה. ברגע האחרון (1717) התחרט ה"חאן" של חיזה והוציא להורג את כל החיילים הרוסיים אשר באו לעזור לו. ההתלהבות הרוסית נעצרה וחוזרת בהדרגה בעיקר בקשרי מסחר (בוכרה) - כותנה תמורת טקסטיל וחפצים שונים. שוק העבדים בבוכרה וחיזה משמש גם כתירוץ טוב לרוסים להגיע לאזור. בשנת 1839 הצאר ניקולס הראשון שולח "משלחת מחקר" לאזור, בעיקר כדי להתחקות אחר תנועת האנגלים אשר באותן שנים משתלטים על אפגניסטן. 25 שנים מאחור יותר, כאשר הרוסים מאוחדים סוף סוף, "נופלות" הערים טשקנט (1865) בוכרה (1868) וחיזה (1873) לידיהם והשליטה הרוסית מושלמת באזור. הקשר בין אוזבק ואוזבקיסטאן הינו בעצם קשר שיצרו הסובייטים. לאחר המהפכה הרוסית של 1917/18 מחלקים הבולשביקים את המדינה על פי קבוצות אתניות ולפתע יש לאוזבקים שטח ארץ משלהם (1924). השינוי העיקרי שחל במדינה מאותה שנה היה המעבר האינטנסיבי לחקלאות ובעיקר לכותנה. האינטלגנציה האוזבקית הוגלתה ובאזור נותר העם הפשוט והעני שגם הגלסנוסט של שנות ה-80 לא שינה את אורחות חייו בצורה קיצונית.

עצמאות

בשנת 1989 נערכת בטשקנט אסיפה המונית אשר קוראת בפעם הראשונה לעצמאות מבחינת השפה והכלכלה. בשלב זה, עדיין אין קריאה לעצמאות כוללת ורק בבחירות של פברואר 1990 נבחר איסלאם קארימוב לנשיא החדש של מדינת אוזבקיסטאן. ב-31 באוגוסט 1991 מוכרזת עצמאות המדינה. בדצמבר 1991 מתקיימות הבחירות הראשונות לנשיאות, וקארימוב זוכה ב-86% מהקולות. קבוצות אופוזיציוניות קטנות כולל מפלגת האיסלם לא מורשות לקחת חלק בשלטון מרכזי. מספר מעשי רצח שאירעו בין השנים 1992-93 כנגד קבוצת האופוזיציה הגדולה BIRLIK נתנו תירוץ לקארימוב לחזק את שלטונו ואת כוחה של המשטרה ורבים ממתנגדי השלטון מושמים במעצר או נעלמים. כיום רוב מתנגדי השלטון חיים בגלות - בעיקר במוסקבה. בבחירות של דצמבר 94 ואח"כ במרץ 95 הוארך שלטונו של קארימוב עד שנת 2000. עם שכנים שבהם עולה ומתפתח הפונדמנטליזם הערבי/איסלמי אין פלא כי קארימוב אימץ את סגנון שלטונו של טימור כולל החלפת פסלו של קארל מארכס בכיכר המרכזית של טשקנט.

רחובות רבים שינו את שמם מאז קבלת העצמאות. הכתב הקירילי נמחק כמעט לגמרי מכל מקום אפשרי. ביחד עם זאת - תושבים רבים כולל נהגי מוניות ועל גבי מפות רבות עדיין ניתן לראות ולשמוע את השמות הישנים.

גיאוגרפיה

שטח המדינה: 447,400 קמ"ר - (כגודלה של שבדיה) והיא המאוכלסת ביותר מבין מדינות מרכז אסיה. כשני שלישי משטח המדינה הינם שטחים - מדבר ורמת USTYURT. במערב המדינה משתרע מדבר קיזילקום - המדבר האדום. שארית זרימתו של נהר האמו-דריה מגיעה באזור זה לאגם אורל. מזרח המדינה הינו גבוה בהרבה; אזור טשקנט גובל בהרי קירגיסטאן עם המשך עד לרכס טייאן שייאן ואילו אזור סמרקנד גובל ברכס פאמיר הידוע. כל הנהרות הגדולים של מרכז אסיה מקורם באזור זה כולל הנהר הגדול אמו-דריה. רוב הנהרות מנוצלים בצורה מסיבית לחקלאות - בעיקר עבור שטחי כותנה.

ממשל

בהתאם לחוקה של דצמבר 1992, הנשיא הנבחר לתקופה של 5 שנים הינו ראש המדינה המוגדרת כרפובליקה. הנשיא יכול להתמנות עד 2 תקופות שלטון רצופות. הנשיא ממנה את הקבינט (ממשלה) הדרוש אישור חוקתי. הערכאה העליונה (למעט הנשיא) הינו גוף נבחרים של 150 איש הממונים ל-5 שנים אולם הנשיא רשאי לפזרם ללא כל הודעה מוקדמת. מבחינה אדמיניסטרטיבית - מחולקת המדינה ל-12 מחוזות (VILOYATI). למרות הגדרת המדינה כרפובליקה דמוקרטית - השלטון הינו בעצם דיקטטורי מרכזי לכל דבר.

בטחון סוציאלי מובטח לכל אזרחי המדינה כחלק מהיותם נתינים של כל אחד מהמרכזים האורבניים של המדינה (MAHALLAHS). מרכזים אלו מפקחים פיקוח הדוק ביותר על כל אחד מהאזרחים הנולדים בתחומם, כולל נישואים, עבודה, דירה - ואפילו לוויות.

כלכלה

כלכלתה של אוזבקיסטאן מושתת על שני יסודות: חקלאות (בעיקר כותנה) וגידולים חצי מדבריים נוספים, וכן סחר מהדרגה הנמוכה. כל זאת למרות הפיתוח התעשייתי המואץ בשנים האחרונות סביב לטשקנט, סמרקנד, בוכרה ועמק פרנגה. בעמק גם הרבה בתי החרושת המעבדים משי. המערב הצחיח משמש בעיקר לגידול בעלי חיים כגון כבשי ה-KARAKUL באזור בוכרה. אוזבקיסטאן ניצבת במקום ה-8 בעולם בייצור זהב – כ-65 טון בשנה, בעיקר באזור מדבר קאזילקום. בנוסף יש במדינה פחם, גז טבעי, נפט ואורניום.

12% משטחה של המדינה הינו יערות אך עדיין יש צורך בייבוא של עצים ונייר. החשמל מסופק ברובו באמצעות תחנות הידרו-אלקטריות מיושנות. הייבוא גדול ועיקרו מוצרי חשמל, מכוניות שונות, חומרי בניין, אוכל ושמן. עיקר הכסף הזר המגיע מהכותנה ומהזהב מוצא על אוכל ומוצרי צריכה בסיסיים, דלק וחלקי חילוף. 4/5 מהמסחר של המדינה הוא עם מדינות חבר העמים לשעבר. קיים סכסוך מתמשך על מכירת כותנה לרוסיה; לטענת האוזבקים, הרוסים קונים מהם את הכותנה בזול, ממחזרים אותה ומוכרים ביוקר ולכן בשנים האחרונות נמנעת אוזבקיסטאן ממכירת כותנה לרוסים.

משנת 1993 מעודדת המדינה השקעות זרות במדינה, כולל רכישת מניות במפעלים מקומיים, אך המגמה הינה איטית ועדיין אינה מורגשת. המכשול העיקרי - בירוקרטיה. הקפיצה המיוחלת בכלכלת המדינה עדיין לא הגיעה. שטחים רבים של כותנה הוסבו בשנים האחרונות לשטחי מזרע ודגניים שונים. כדי להיחלץ ממעגל הכספים של ברה"מ לשעבר, הומצא במדינה המטבע המקומי (SUM) 1994) אך עדיין האינפלציה דוהרת והמסחר והכלכלה אינם יציבים. גם השקעות גדולות של זהב בבנקים שווייצרים לא ייצבו עדיין את הכלכלה ואת המטבע המקומי. האו"ם מציין את אוזבקיסטאן כאחת מהמדינות העניות בעולם עם הכנסה חודשית לגולגולת של פחות מ-50 \$.

אוכלוסייה

1 במדינה 26.7 מיליון איש על פי החלוקה הבאה: אוזבקים 71%, רוסים 8%, טאג'יקים 5%, קאזקים 4%, טאטרים 3%. 200,000 'ערבים'.

40% הינם עירוניים, ו-60% כפריים. 88% מוסלמים, 10% נוצרים. בטשקנט חיים 2.3 מיליון תושבים. בסמרקנד - 400,000 בוכרה 250,000 ובעיר פרנגה 193,000. למשפחה כפרית ממוצעת יש 10 ילדים. מעל מחצית האוכלוסייה הינה מתחת לגיל 15.

הכנסת אורחים בחייו

אני מבקש לפתוח את השיחה שלנו בנושא "מסורות ססגוניות על דרך המשי", בפתגם רווח באזור, המצביע על הכנסת אורחים של אדם זר המגיע לתחומך או לבייתך. וזה לשון הפתגם:

"כי תפגוש אדם, הזדרז לשמח את ליבו בדברים טובים – אולי לא תשוב ותפגוש אותו לעולם".

על בשרי חשתי כמה מקיימים הם בדביקות את הפתגם. לילה אחד התאכסנתי עם עוד כמה ישראלים במדרסה "מוחמד אמין חאן" בחייוה בירת חבל חורזם באוזבקיסטאן. אחת הערים היפות ביותר

מימי הביניים שנותרה בשלימותה בצבעי המדבר. בכוכים שבהם גרנו התגוררו בעבר מאות אברכים פונדמנטליסטים. המקום ממתין לאורחים. במדרסה לא היו כמובן שירותים כמקובל בעולם. גרוע מזה אי אפשר היה למצוא במקום מזון לאנשים רעבים וגרוע מכל לא היו במקום מים לרחצה ולשתייה.

יצאנו בשעות החשיכה לסימטאות חיווה בחיפוש אחר לחם ומים. איש ואישה ישבו בפתח ביתם כדי לשאוב אוויר ערביים. בירכתי אותם ב'סאלאם עליכום' ושאלתי אם נוכל לקנות לחם ומים. הזוג ממש נעלב והציע לנו להיכנס לביתם. הושיבו אותנו בישיבה מזרחית על השטיח אל שולחן נמוך, כמקובל. תוך רגעים אחדים העמיסו על השולחן לחם ומים, פירות, ירקות ומן המטבח הזרימו לנו שפע של מזון. בשלב הזה נשאלנו 'מהיכן אתם?' לא היססתי ואמרתי "אנו ישראלים".

כמה שנשמע מוזר במדינה מוסלמית, הם היו מלאי התפעלות ממדינת ישראל, מהישגיה בתחומי הטכנולוגיה והחקלאות והם ידעו לא מעט עלינו ועל מנהיגינו מצפייה בטלוויזיה. לא חשנו בשום אות וסימן של טינה למדינה הציונית.

מהאושר הנסוך על פניהם, היה ברור לנו שהם קיבלו את התגמול מעצם הכנסת אורחים שנהגו בנו. הם שמחו אותנו בדברים טובים וכדברי הפתגם שבו פתחנו הם דאגו לנו "אולי לא ישובו ויפגשו אותנו בעתיד".